

УДК 616.36-002.576.343-57.05.12
© Гарник Т.П., Фролов В.М., 2011

ВІТЧИЗНЯНИЙ ПРЕПАРАТ АРТИШОКУ КОЛЮЧОГО (SYNARA SCOLYMUS L.) АРТИХОЛ: МЕХАНІЗМИ ФАРМАКОЛОГІЧНОЇ ДІЇ ТА КЛІНІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРИ ПАТОЛОГІЇ ГЕПАТОБІЛІАРНОЇ СИСТЕМИ (огляд літератури та результати особистих спостережень) Гарник Т.П., Фролов В.М.

Київський медичний інститут Української асоціації народної медицини; ДЗ «Луганський державний медичний університет»

У теперешній час все більша увага дослідників приділяється використанню препаратів рослинного походження при лікуванні та медичної реабілітації хворих з хронічною патологією печінки та жовчовивідних шляхів [3, 16, 19]. Вважається, що саме при коморбідній патології внутрішніх органів, у тому числі при хронічних ураженнях печінки, пов'язаних з дією вірусних та токсичних агентів, які негативно впливають на функціональний стан печінки, а також при хронічних запальних процесах у жовчному міхурі (ЖМ), використання фітозасобів є найбільш ефективним та доцільним [9]. У більш широкому плані фітотерапія у теперешній час широко застосовується в лікуванні хворих з коморбідною та поліморбідною патологією внутрішніх органів, в тому числі гастроентерологічного профілю [9, 19].

При лікуванні та медичної реабілітації пацієнтів з хронічними ураженнями печінки та ЖМ за останні роки дуже широко використовуються препарати з артишоку колючого синоніми – артишок польовий або посівний (*Synara scolymus L.*), з яких найбільш відомі вітчизняні – артишоку екстракт Здоров'я (Харків), артихол (Київ), та закордонні – Гепар-ПОС (Німеччина), цинарікс (Австрія), хофітол (Франція) та інші. [2, 3, 16, 19].

Артихол – це сучасний вітчизняний лікарський засіб рослинного походження, який містить у своєму складі екстракт артишоку польового [1]. Цей препарат виробляється ЗАТ «Київський вітамінний завод», зареєстрований в Україні (реєстраційне посвідчення №UA/5383/01/01) та дозволений до клінічного використання в якості лікарського препарату. Кожна таблетка артихолу містить 0,2 г сухого екстракту листя артишоку [2]. Фармакологічні властивості артихолу обумовлені дією на організм хворого усього комплексу біологічно активних речовин, що входять до складу листя артишоку польового (*Synara scolymus L.*) [2]. Так, фенольна сполука цинарин в поєднанні з фенокислотами та біофлавоноїдами, що містяться у складі артишоку, забезпечує жовчогінну, сечогінну та гепатопротекторну дію препарату [16, 17]. Чітко виражений сечогінний ефект препаратів артишоку посівного (*Synara scolymus L.*) сприяє збільшенню кількості сечовини, що виводиться з організму та виведенню токсичних речовин, в тому числі так званих «середніх молекул» (СМ) з сечею [1, 2]. Таким чином, призначення препаратів артишоку забезпечує чітко виражений детоксикуючий ефект, зокрема зменшує інтенсивність ендогенної, тобто так званої «метаболічної» інтоксикації [2, 16]. Фенолокислоти, що входять до складу екстракту з листя артишоку (кавова, хлорогенова, неохлаорогенова, кофеї-

лхінна) володіють високою біологічною активністю та обумовлюють чітко виражену імуноактивну дію препаратів з артишоку посівного [2]. Виходячи з даних щодо позитивного впливу препаратів артишоку на обмін речовин та показники метаболічного гомеостазу [2, 3, 16, 17, 19], нами вважається доцільним проаналізувати вже опубліковані дані щодо ефективності артихолу у хворих з різноманітною патологією печінки та ЖМ, які пов'язані з впливом цього препарату на стан перекисно окислення ліпідів (ПОЛ) та антиоксидантного захисту у хворих з хронічною патологією печінки та ЖМ.

Так, встановлено позитивний вплив артихолу та його комбінації з вітаміном Е (токоферола ацетатом) на показники ПОЛ у хворих на неалкогольний стеатогепатит (НАСГ) поєднаним з хронічним некалькульозним холециститом (ХНХ) на тлі вторинних імунодефіцитних станів (ВІДС) [4]. Поряд з нормалізацією показників ПОЛ, а саме зниженням вмісту у сироватці крові продуктів ліпопероксидації – проміжних, тобто дієнових кон'югат (ДК) та кінцевого – малонового діальдегіду (МДА), відмічалось також покращання клініко-біохімічних показників, які характеризують функціональний стан печінки та зменшення проявів ВІДС, тобто ступеня Т-лімфопенії та дисбалансу субпопуляційного складу Т-лімфоцитів [4]. У цьому дослідженні встановлено, що при введенні артихолу разом з вітаміном Е реалізується поряд з антиоксидантною також імуномодуючі властивості даної комбінації препаратів.

Данні, що до антиоксидантної активності артихолу та інших фітозасобів з артишоку колючого, отримані також при лікуванні хворих на НАСГ, поєднаний з ХНХ на тлі абдомінального ожиріння [10]. У цьому дослідженні продемонстровано зниження під впливом артихолу вмісту у сироватці крові продуктів ПОЛ – МДА та ДК у хворих з НАСГ, сполученим з ХНХ у фазі нестійкої ремісії або помірного загострення хронічного запального процесу у ЖМ на тлі ожиріння [10]. Встановлено також позитивний вплив артихолу та його комбінації з імуноактивним препаратом галавітом на показники ПОЛ у хворих на НАСГ, сполучений з остеопорозом [12]. Поряд з позитивним впливом на показники ліпопероксидації та зменшенням вмісту продуктів ПОЛ у сироватці крові хворих на НАСГ, сполучений з остеопорозом, відмічено також нормалізація активності сироваткової лактатдегідрогенази (ЛДГ) та її ізоферментного спектру [13], покращання інтерферонового статусу хворих [12], а також ліквідація або суттєве зниження проявів клініко-біохімічного синдрому ендогенної «метаболічної» інтоксикації (СЕМІ) [11]. При ліку-

ванні артіхолом, у тому числі разом з вітамінами, що володіють антиоксидантною активністю (аскорбінова кислота, токоферола ацетат) відмічено зменшення вмісту продуктів ПОЛ та рівня СМ у сироватці крові хворих на НАСГ, сполучений з ХНХ [18]. Ці данні корелюють з результатами клініко-експериментальних досліджень, спрямованих на розробку та патогенетичне обґрунтування раціональних підходів до терапії стеатогепатитів [15].

До речі, встановлена ефективність артіхолу та його комбінації з галавітом у хворих на синдром психоємційного вигорання на тлі хронічної патології гепатобіліарної системи, що в патогенетичному плані також характеризується відновленням активності ферментів системи антиоксидантного захисту (АОЗ) та показників фагоцитарної активності моноцитів [5, 8], нормалізацією активності сироваткової ЛДГ та ліквідацією дисбалансу її із ферментного спектру [7], позитивною динамікою з боку показників аденоїнових нуклеотидів [6].

Було виявлено клінічна ефективність комбінації артіхолу та препарату L-глутаміна L-аргініна (глутаргіна) у хворих на ХНХ, сполучений з ожирінням та позитивний вплив вказаної комбінації препаратів на показники ПОЛ [24]. У цієї серії досліджень було також виявлена нормалізуюча дія комбінації артіхолу та глутаргіну на цитокіновий профіль крові пацієнтів з даною коморбідною патологією [25], що також підкреслюється нормалізуючим впливом даної комбінації препаратів на концентрацію прозапальних цитокінів (ФНПа, ІЛ-1β) у сироватці крові хворих та їхню продукцію в культурах моноклеарів при вказаній патології [26].

В теперешній час однією з найбільш важливих проблем інфекційної патології та гастроентерології є розробка раціональних підходів до лікування та медичної реабілітації хворих на хронічний вірусний гепатит С (ХГВС). У цьому плані препарати з артишоку колючого (*Synara scolymus* L.) можуть бути також досить корисними [2, 17]. Так, нами була встановлена ефективність низки фітозасобів у комплексі медичної реабілітації хворих на ХГВС, сполучений із ХНХ, у тому числі препаратів з артишоку [21]. При вивченні ефективності вітчизняного препарату артишоку колючого – артіхолу у хворих з ХНХ, поєднаним з ХВГС низького або мінімального ступеня активності в період медичної реабілітації поряд з його позитивним впливом на клініко-біохімічні показники, що характеризують функціональний стан печінки та прискоренням елініко-біохімічної ремісії хронічного вірусного гепатита С, відмічено підвищення активності ферментів системи АОЗ – каталази (КТ) та супероксиддисмутази (СОД) та зменшення концентрації продуктів ПОЛ – МДА та ДК у сироватці крові, що свідчить про ліквідацію проявів оксидативного стресу [29]. Встановлено також позитивна динаміка показників системи глутатіона у хворих на ХНХ, сполучений з ХВГС при застосуванні в лікувальному комплексі артіхолу разом з вітчизняним гепатопротектором антралем [30].

Застосування у комплексі медичної реабілітації хворих на хронічний токсичний гепатит, сполучений з ХНХ на тлі ожиріння імуноактивного препарату з ехінацеї пурпурової імуноплюсу та гепатохисного фітозасобу з артишоку колючого артіхолу

сприяло ліквідації Т-лімфопенії, підвищенню до нижньої межі норми кількості лімфоцитів з фенотипом CD4+ (Т-хелперів/індукторів) та імунорегуляторного індексу CD4/CD8 та в цілому в більшості випадків відмічена нормалізація вивчених показників, що характеризують стан клітинної ланки імунітету [36].

Встановлено ефективність використання артіхола разом з імуноактивним препаратом у хворих з різноманітною хронічною патологією печінки та ЖМ, що зв'язано з сумацією та навіть взаємним потенціюванням позитивних механізмів фармакологічної дії артіхолу та імуноактивних засобів. Так, при введенні комбінації артіхолу та фітопрепарату з ехінацеї пурпурової імуномаксу відмічається позитивна динаміка не лише клінічних, але також імунологічних показників у хворих на ХНХ на тлі синдрому підвищеної стомлюваності (СПС) [23]. Документовано позитивний вплив комбінації артіхола з імуноактивним препаратом поліоксідонієм на показники клітинної ланки імунітету у хворих з синдромом хронічної втоми та підвищеної стомлюваності на тлі хронічної патології ЖМ, зокрема ХНХ [27].

Виявлено, що при застосуванні комбінації артіхолу з імуноактивним препаратом імуномаксом відмічається підвищення функціональної активності макрофагальної фагоцитуючої системи АОЗ [32] та водночас посилення активності ферментної системи АРЗ – КТ та СОД [31] у хворих на ХНХ, сполучений з СПС.

Вище вже підкреслювалося позитивний ефект використання артіхола та глутаргіна. Слід також відмітити, що дана комбінація препаратів позитивно впливає, як на біохімічні, так і на імунологічні показники у хворих на хронічну патологію печінки та ЖМ. Так, призначення комбінації артіхолу та глутаргіну сприяє зниженню загального рівня циркулюючих імунних комплексів (ЦІК) та нормалізацію їхнього молекулярного складу у хворих на стеатоз печінки, поєднаний з ХНХ [22]. При введенні артіхолу разом з ліпосомною формою глутаргіна – ліпофлавоном хворим на НАСГ, сполучений з дисбіозом кишечника та системи АОЗ [34], позитивна динаміка вмісту у сироватці крові циклічних нуклеотидів [35] та показників енергетичного метаболізму [33].

Відомо, що активність процесів ПОЛ на тлі пригнічення активності АОЗ є одним з найбільш універсальних патологічних механізмів при формуванні хронічної патології печінки і ЖМ [20]. В той же час фітозасоби, зокрема з артишоку колючого вважають природними антиоксидантними засобами, що встановлено в експерименті та підтверджено в клінічних умовах [2, 28]. Виходячи з цього, можна вважати, що застосування препаратів з артишоку, зокрема артіхолу може бути корисним при різноманітній хронічній патології печінки та ЖМ.

Показово, що при застосуванні артіхолу, у тому числі в комбінації з імуноактивними препаратами (імуноплюс, галавіт, імуномакс, поліоксідоній та інші.) не було встановлено жодного випадку небажаних побічних реакцій, у тому числі алергічного генезу, навіть при тривалому введенні артіхолу повторними курсами.

Отже, виходячи з проаналізованих даних літератури та результатів особистого клінічного досвіду авторів статті можна вважати, що артишок є корисним для застосування у хворих з хронічною патологією печінки та ЖМ різного генезу, при його ве-

денні повною мірою реалізуються позитивні фармакологічні ефекти, що притаманні засобам з артишоку [2, 10]. Виходячи з цього, можна рекомендувати артишок для подальшого використання у хворих з хронічною патологією ГБС різного генезу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артишок: інструкція для медичного застосування препарату / затверджена 16.11.2006 р. Наказом МОЗ України № 758.
2. Артишок посевной (Супара scolymus L.) как пищевое и лекарственное растение / **В.М. Фролов, Т.П. Гарник, И.В. Белоусова, В.С. Гришина** // Фитотерапия. Часопис. – 2006. - № 4. – С. 3-11.
3. **Бабак О.Я.** Современная фитотерапия органов пищеварения / **О.Я. Бабак, Т.А. Соломенцева**. – Киев: Диалла комьюникейшенз, 1998. – 48 с.
4. **Бабак О.Я.** Вплив комбінації артишоку та вітаміну Е на стан перекисного окислення ліпідів у хворих на неалкогольний стеатогепатит, поєднаний з хронічним некалькульозним холециститом, на тлі вторинних імунodefіцітних станів / **О.Я. Бабак, В.М. Фролов, Г.Д. Фадєєнко** // Проблеми екологічної та медичної генетики і клінічної імунології: зб. наук. праць. – Київ; Луганськ; Харків, 2006. – Вип. 6 (75). – С. 111 - 118.
5. **Висоцький А.А.** Динаміка показників фагоцитарної активності моноцитів при застосуванні комбінації артишоку та галавіту у хворих з синдромом психоемоційного вигорання, поєднаного із хронічною патологією гепатобіліарної системи невірусного генезу / **А.А. Висоцький, В.М. Фролов, М.О. Пересадин** // Проблеми екологічної та медичної генетики і клінічної імунології: зб. наук. праць. – Київ; Луганськ; Харків, 2006. – Вип. 6 (75). – С. 84 - 92.
6. **Висоцький А.А.** Динаміка показників адєнінових нуклеотидів у хворих з синдромом психоемоційного вигорання, поєднаним з хронічною патологією гепатобіліарної системи, при застосуванні артишоку та галавіту / **А.А. Висоцький, В.М. Фролов, М.О. Пересадин** // Український медичний альманах. – 2008. – Том 11, № 5. – С. 22-27.
7. **Висоцький А.А.** Активність лактатдегідрогенази (КФ 1.1.1.27) та її ізоферментний спектр у крові хворих із синдромом психоемоційного вигорання при лікуванні артишолом та галавітом / **А.А. Висоцький, В.М. Фролов, М.О. Пересадин** // Український медичний альманах. – 2009. – Том 12, № 1. – С. 34-37.
8. **Висоцький А.А.** Вплив комбінації артишоку та галавіту на активність системи антиоксидантного захисту та показники фагоцитарної активності моноцитів у хворих з синдромом психоемоційного вигорання на тлі хронічної патології гепатобіліарної системи / **А.А. Висоцький, В.М. Фролов, М.О. Пересадин** // Український медичний альманах. – 2009. – Том 12, № 3. – С. 37-42.
9. **Волошин О.І.** Ліки рослинного походження: сучасні тенденції у вітчизняній та світовій клінічній медицині / **О.І. Волошин, О.В. Пішак, Л.О. Волошина** // Фітотерапія. Часопис. – 2003. - № 3. – С. 3-7.
10. Вплив фітозасобів з артишоку колючого на показники ліпопероксидації у хворих на неалкогольний стеатогепатит, поєднаний з хронічним некалькульозним холециститом та ожирінням / **В.М. Фролов, Т.П. Гарник, М.О. Пересадин** [та інш.] // Український медичний альманах. – 2009. – Том 12, № 4. – С. 185-191.
11. **Гарник К.В.** Динаміка показників синдрому метаболічної інтоксикації у хворих на неалкогольний стеатогепатит, сполучений з остеопорозом, при лікуванні артишолом та галавітом / **К.В. Гарник** // Український медичний альманах. – 2008. – Том 11, № 6 (додаток). – С. 133-134.
12. **Гарник К.В.** Вплив галавіту та артишоку на інтерфероновий статус крові хворих на неалкогольний стеатогепатит, сполучений з остеопорозом / **К.В. Гарник** // Український медичний альманах. – 2009. – Том 12, № 2. – С. 57-60.
13. **Гарник К.В.** Вплив комбінації галавіту та артишоку на активність лактатдегідрогенази (КФ 1.1.1.27) та її ізоферментний спектр у хворих на неалкогольний стеатогепатит, сполучений з остеопорозом / **К.В. Гарник** // Український медичний альманах. – 2009. – Том 12, № 5. – С. 55-58.
14. **Гарник К.В.** Показники перекисного окислення ліпідів у хворих на неалкогольний стеатогепатит, сполучений з остеопорозом, в динаміці лікування при застосуванні комбінації галавіту та артишоку / **К.В. Гарник** // Український медичний альманах. – 2010. – Том 13, № 5. – С. 53-56.
15. **Гарник Т.П.** Клініко-експериментальні аспекти терапії стеатогепатитів: автореф. дис. ... д-ра мед. наук / **Т.П. Гарник** (спеціальність 14.01.02 – внутрішні хвороби). – Київ, 2004. – 33 с.
16. **Гарник Т.П.** Деякі аспекти застосування лікарських рослин в медицині / **Т.П. Гарник, Ф.А. Мітченко, Т.К. Шураєва** // Фітотерапія. Часопис. – 2002. - № 1-2. – С. 70-72.
17. **Гарник Т.П.** Артишок посевной (Супара scolymus) как пищевое и лекарственное растение, перспективное для создания новых гепатозащитных препаратов / **Т.П. Гарник, В.М. Фролов, Н.А. Пересадин** // Проблеми екологічної та медичної генетики і клінічної імунології: зб. наук. праць. – Київ; Луганськ; Харків, 2006. – Вип. 6 (75). – С. 17 - 36.
18. **Гарник Т.П.** Динаміка показників ліпопероксидації та «середніх молекул» крові у хворих на неалкогольний стеатогепатит, сполучений з хронічним некалькульозним холециститом при лікуванні артишолом та вітамінами з антиоксидантною активністю / **Т.П. Гарник, В.М. Фролов, М.О. Пересадин** // Фітотерапія. Часопис. – 2009. - № 1. – С. 11-19.
19. **Грицик А.Р.** Пошук лікарських рослин, які застосовуються для лікування захворювань гепатобіліарної системи / **А.Р. Грицик, Н.М. Гузь, Н.М. Посацька** // Фітотерапія. Часопис. – 2007. - № 2. – С. 47-51.
20. **Гриднев О.Є.** Перекисне окислення ліпідів і печінка / **О.Є. Гриднев** // Сучасна гастроентерологія. – 2005. - № 5 (25). – С. 80-83.
21. Ефективність фітозасобів у комплексі медичної реабілітації хворих на хронічний вірусний гепатит С, сполучений із хронічним некалькульозним холециститом / **В.М. Фролов, Т.П. Гарник, Я.А. Соцька, І.В. Білоусова** // Фітотерапія. Часопис. – 2007. - № 1. – С. 34-42.
22. **Ігнатенко Г.А.** Вплив комбінації артишоку та глутаргіну на концентрацію циркулюючих імунних комплексів та їхній молекулярний склад у хворих на стеатоз печінки, поєднаний з хронічним некалькульозним холециститом / **Г.А. Ігнатенко** // Український медичний альманах. – 2008. – Том 11, № 4. – С. 68-70.
23. Клініко-патогенетичне обґрунтування використання вітчизняних препаратів рослинного походження артишоку та імуноплосу в лікуванні хворих на стеатоз печінки, поєднаний з хронічним некалькульозним холециститом на тлі синдрому підвищеної стомлюваності / **В.О. Терьошин, Т.П. Гарник, В.М. Фролов, М.О. Пересадин** // Український медичний альманах. – 2008. – Том 11, № 5. – С. 158-164.
24. **Кононов В.М.** Вплив комбінації глутаргіну та артишоку на показники перекисного окислення ліпідів у хворих на хронічний некалькульозний холецистит, спо-

- лучений з ожирінням / **В.М. Кононов** // Український медичний альманах. – 2010. – Том 13, № 3. – С. 102-105.
25. **Кононов В.М.** Вплив комбінації глутаргіну та артіхолу на цитокіновий профіль крові хворих на хронічний некалькульозний холецистит, сполучений з ожирінням / **В.М. Кононов** // Український медичний альманах. – 2010. – Том 13, № 5. – С. 90-93.
26. **Кононов В.М.** Вплив комбінації глутаргіну та артіхолу на концентрацію протизапальних цитокінів (ФНП α , IL-1 β) у сироватці крові та продукцію в культурах мононуклеарів хворих на хронічний некалькульозний холецистит, сполучений з ожирінням / **В.М. Кононов** // Український медичний альманах. – 2011. – Т. 14, № 2. – С. 101-106.
27. **Кузнецова Л.В.** Влияние комбинации артихола и полиоксидония на показатели клеточного звена иммунитета у больных с синдромом хронической усталости и повышенной утомляемости на фоне хронической билиарной патологии / **Л.В. Кузнецова, В.М. Фролов, Н.А. Пересадин** // Український медичний альманах. – 2008. – Том 11, № 6 (додаток). – С. 141.
28. Природні антиоксидантні засоби в експерименті і клініці / **В.А. Туманов, Н.О. Горчакова, С.М. Горбанов, О.Г. Тимченко** // Фітотерапія. Часопис. – 2002. – № 3-4. – С. 3-11.
29. **Соцька Я.А.** Вплив вітчизняного препарату артишоку колючого - артіхолу на стан системи антиоксидантного захисту у хворих з хронічним некалькульозним холециститом, поєднаним з хронічним вірусним гепатитом С з мінімальним або низьким ступенем активності в період медичної реабілітації / **Я.А. Соцька** // Проблеми екологічної та медичної генетики і клінічної імунології: зб. наук. праць. – Київ; Луганськ; Харків, 2006. – Вип. 6 (75). – С. 224 - 239.
30. **Соцька Я.А.** Показники системи глутатіона у хворих на хронічний некалькульозний холецистит, сполучений з хронічним вірусним гепатитом С з низьким ступенем активності при лікуванні препаратом рослинного походження артіхолом в комбінації з гепатопротектором антралем / **Я.А. Соцька, В.М. Фролов** // Фітотерапія. Часопис. – 2009. – № 1. – С. 24-31.
31. **Тіщенко О.Б.** Стан ферментної ланки системи антиоксидантного захисту у хворих на хронічний некалькульозний холецистит, сполучений з синдромом під-

- вищеної стомлюваності, при лікуванні імуномаксом і артіхолом / **О.Б. Тіщенко, Ю.Г. Бурмак** // Проблеми екологічної та медичної генетики і клінічної імунології: зб. наук. праць. – Київ; Луганськ; Харків, 2008. – Вип. 5-6 (86-87). – С. 268 - 276.
32. **Тіщенко О.Б.** Вплив імуномаксу та артіхолу на показники функціональної активності макрофагальної фагоцитуючої системи у хворих на хронічний некалькульозний холецистит, сполучений з синдромом підвищеної стомлюваності / **О.Б. Тіщенко, Ю.Г. Бурмак** // Український медичний альманах. – 2009. – Том 12, № 1. – С. 177-180.
33. **Харченко В.В.** Вплив комбінації ліпофлавоу та артіхолу на показники енергетичного метаболізму у хворих на неалкогольний стеатогепатит, сполучений із дисбіозом кишечника та холестерозом жовчного міхура / **В.В. Харченко** // Проблеми екологічної та медичної генетики і клінічної імунології: зб. наук. праць. – Київ; Луганськ; Харків, 2006. – Вип. 6 (75). – С. 267 - 278.
34. **Харченко В.В.** Вплив комбінації ліпофлавоу та артіхолу на активність ферментів системи антиоксидантного захисту у хворих на неалкогольний стеатогепатит, сполучений із дисбіозом кишечника та холестерозом жовчного міхура / **В.В. Харченко** // Український медичний альманах. – 2008. – Том 11, № 5. – С. 181-184.
35. **Харченко В.В.** Вплив ліпофлавоу та артіхолу на вміст циклічних нуклеотидів у крові хворих на неалкогольний стеатогепатит, сполучений з дисбіозом кишечника та холестерозом жовчного міхура / **В.В. Харченко** // Український медичний альманах. – 2009. – Том 12, № 2. – С. 184-187.
36. **Харченко В.В.** Вплив ліпофлавоу та артіхолу на вміст циклічних нуклеотидів у крові хворих на неалкогольний стеатогепатит, сполучений з дисбіозом кишечника та холестерозом жовчного міхура / **В.В. Харченко** // Український медичний альманах. – 2009. – Том 12, № 3. – С. 184-187.
37. **Шаповалова І.О.** Вплив комбінації артіхолу та імуномаксу на стан процесів ліпопероксидації у хворих на хронічний токсичний гепатит, сполучений з хронічним некалькульозним холециститом на тлі ожиріння в динаміці медичної реабілітації / **І.О. Шаповалова, Т.П. Гарник** // Фітотерапія. Часопис. – 2010. – № 3. – С. 19-25.

Гарник Т.П., Фролов В.М. Вітчизняний препарат артишоку колючого (*Cynara scolymus* L.) – артіхол: механізми фармакологічної дії та клінічна ефективність при патології гепатобіліарної системи (огляд літератури та результати особистих спостережень) // Український медичний альманах. – 2011. – Том 14, № 6. – С. 65-68.

У статті описані механізми фармакологічної дії та клінічна ефективність вітчизняного препарату з артишоку колючого (*Cynara scolymus* L.) артіхолу у хворих з патологією гепатобіліарної системи (ГБС). Робиться висновок про доцільність та перспективність використання артіхолу в комплексній терапії хворих з хронічною патологією ГБС різноманітного генезу.

Ключові слова: неалкогольний стеатогепатит, хронічний некалькульозний холецистит, артіхол, лікування.

Гарник Т.П., Фролов В.М. Отечественный препарат артишока колючего (*Cynara scolymus* L.) – артихол: механизмы фармакологического действия та клиническая эффективность при патологии гепатобилиарной системы (обзор литературы и результаты личных наблюдений) // Український медичний альманах. – 2011. – Том 14, № 6. – С. 65-68.

В статье описаны механизмы фармакологического действия и клиническая эффективность отечественного препарата из артишока колючего (*Cynara scolymus* L.) артихола у больных с патологией гепатобилиарной системы (ГБС). Делается вывод про целесообразность и перспективность использования артихола в комплексной терапии больных с хронической патологией ГБС разнообразного генеза.

Ключевые слова: неалкогольный стеатогепатит, хронический некалькульозный холецистит, артихол, лечение.

Garnik T.P., Frolov V.M. The domestic preparation of an artichoke prickly (*Cynara scolymus* L.) – artihol: mechanisms of pharmacological action that clinical efficiency at a pathology hepatobiliary systems (the review of the literature and results of personal observations) // Український медичний альманах. – 2011. – Том 14, № 6. – С. 65-68.

In article mechanisms pharmacological actions and clinical efficiency of a domestic preparation from an artichoke prickly (*Cynara scolymus* L.) artihol at patients with a hepatobiliary system (HBS) pathology. The conclusion about expediency and perspectivity of use artihol in complex therapy of patients with chronic pathology HBS of a various genesis becomes.

Key words: nonalcoholic steatohepatitis, chronic uncalculosis cholecystitis, artihol, treatment.

Надійшло 14.09.2011 р.
Рецензент: проф. Ю.Г.Бурмак